

Így hát az egész kötetet a „*Kurva hideg van*” felütésével kezdő Csokonai „*Halált hozó fű terem / gyönyörűszép szikemen*” idézéssel – jelöletlen és torzító idézéssel élhet. A magát Sisyphoshoz hasonlító Berzsenyi, mivel „*Fércnél sem maradandóbb*” művét, a *szart se érőt* Kölcsey kidobja „*az irodalom Augeias-istállójából*”, a *-phos* névvégződést mint *fost nyomhatja meg*. Vörösmarty mintegy József Attilával közös sorsban „*magyarnak számkivetve*”, és mintegy Pilinszkyvel osztozva, „*vírrasztván a számkivetettségben*” élheti meg örületét. Az Arany János szólitotta halott Petőfi anyjának neve *Pőcze Borcsa* lehet, és Szárszón, a *Magyar Nemzet* kiterített újságlapja alatt érhet véget az „Akadémikus” élete. S mi más nyilhatna meg Ady-nak – „*Mint egy bejáratott kurva*” –, mint „*a József Attila-pályaudvar / csillagokkal bevert kupolája*”...

Az intenziós részletek, a megfacst idézetek, a jellegzetes attitűdök beépítése mintaszerű. A rejtett „kis irodalomtörténet” valószínű kvizjáték. Életkor és műveltség, vershallás és játékos kedély kérdése, ki *kít* vesz észre a teljesen önálló alkotásokká forró idézetegyüttesekben. A mai negyvenesek a Petőfi-vers „*Szergejből pápa lett, / Iván tűzoltó, Nyikoláj katoná*” sorait még a hajdani iskolai ünnepélyeken unalomig hallott Fodor József-vers, a PIROS FEJFÁK három visszacsengő tulajdonneve alapján is dekódolhatják (a magyar földben nyugvó három orosz neve igazít „az orosz földben nyugvó” magyarhoz, Petőfihez), a fiatalabbak esetleg csupán József Attila ALTATÓ-jának tűzoltójára, katonájára ismernek a „*vadakat terelő juhász*”, „*Kukorica, kukoricajános*”, operettes Petrovics segítségével. Akik ötven-hatvan éve érettségiztek, vagy ma is elő-előveszik Pintér Jenőt vagy Beöthy Zsoltot, ódonabb összefüggésekre is rálapozhatnak.

A posztmodern technikát tulajdonképp elfogadja és gyakorolja, lehetőleg azonban elhárítja, gyanakodva méregeti Sajó László. Arany Jánossal ezt a kételkedést ekként mondatja ki, a *poszt* előljáróra és a nagyon is ideillő *eposz* rimre hegyezve: „*Körém gyűlnek szeliden, / a XX. század költőinek semminárumot tartok. / Akadémikus – nyafognak és posztmodern / versekkel szemetelik tele a parkot. // Ferenc József-vérdíjas költők! / Engem Isten állított e posztra! / De nem futja, látom, az időből, / az újabb nemzeti eposzra.*”

A DIES IRAE ciklus ESTI KORNÉL-ostul sem ér föl a MAGYAR VERSEK jelentésteli érdekességéig, sőtét tónusú, szarkasztikus színességéig. Sajó indokoltan kedveli a szertartásosságot: gondolkodásához, létértékeléséhez illik – és szövetszerűen formát is nyer – a kissé teátrális, ünnepi ceremonialitás, ám az itt összefogott négy költemény rituáléja legföljebb a HÚSVÉTI NAGYTAKARÍTÁS kalandos rímképletű strófiával von be a verseseménybe. Ezek a darabok az előző három kötet bizonyos törekvéseinek folytatásai – míg az új haikuk koncepciónálisan és intenzitásban, mennyiségben és jellegben is fölülműlják a régebbieket, a MAGYAR VERSEK pedig elkanarodás eddig nem járt ösvényre.

Sajó Lászlóban mélységes ellenszenv lakozik minden iránt, ami *műanyag*: „*egy méltóság-teljesen sodródó műanyagflakon*” a FÉNYSZÖG legutolsó sorának *hőse*. Ilyen jelző-elorzó talmisság nemegyszer a televízió, ilyenek az életpótszerek, az elhitett hazugságok. Számára a világ egyetlen anyaga – lényege – az Isten káromlandó, újra és újra kimondandó nemléte, távolléte. Ez az anyag – hiányanyag, anyagihiány – a poézis által válik láthatóvá és analizálhatóvá. A pálya első másfél évtizedében a „*kölcsonzött poézis*”, a meghatározó mesterek szította ihlet csak részlegesen vitte közelebb Sajó Lászlót a céljaihoz. A FÉNYSZÖG-gel az egykori József Attila-elemző eljuttott odáig, hogy a kölcsonzést már eredetiségnek is mondhatta. Mostantól már Isten is olvassa őt.

Tarján Tamás

A CONNAISSEUR A KÍNAI KULTÚRÁRÓL

Miklós Pál: *Tus és Ecset*.

*Kínai művelődéstörténeti tanulmányok
Liget, 1996. 212 oldal, 420 Ft*

Témái önmagukban is jellemezhetik az alkotót. Például a XX. század egyik nagy kínai festőjének, Li Ke-rannak jószerével csak egy témája volt: a bivalyon ülő s furulyázó fiúcska (121. o.). A könyv szerzője lassan egy évtizede egy vele készült interjúban (Vörös T. Károly:

AZ ÉLET CSÖNDJÉT SZERETEM. Beszélgetés Miklós Pállal. *Népszabadság*, 1987. október 24., szombat, 15. o.) kritikai ars poeticáját úgy fogalmazta meg, hogy csak a jó dolgokról érdemes írni, a rosszról hallgatni kell, mivel „minél többet beszélünk valami rosszról, annál jobban meggyökeresztjük azt”. A kínai kultúra kimeríthetetlenül ontja a hálásabbnál hálásabb témákat, „jót” és „rosszat” vegyesen, s Miklós Pál remek érzékkel választja ki belőlük nemcsak a legérdekesebbeket, de egyben a legépületesebbeket. A rosszat persze ő is észreveszi, s egy-egy lábjegyzetszerű, zárójel-les bekezdésben (nyilván a lábjegyzetfóbiás újabb szerkesztőknek köszönhetően nem magában lábjegyzetben) megemlékezik például a rossz emléktű verébirtásról és a népi kohókról is (38–39. o.).

Miklós Pál ugyanis az 1950-es évek elején három évet töltött Kínában, s bár tényleg sinológusként idáig is gyakorlatilag csak a szépről, épületről írt maradandót (DUNHUANG, ZEN AVAGY CHAN BUDDHISTA MESTEREK, QI BAI-SHI ÉS EGYÁLTALÁN A KÍNAI FESTŐMŰVÉSZET), személyes tapasztalatai heterogénebbek lehetnek. Úgy tudjuk, Miklós Pálék előtt mintegy 610 évvel, 1341 körül Gergely barát, minorita szerzetes volt az első magyar ember, aki Kínában járt. Bár a magyar sinológia legalább Endlicher István László (1804–1849) német nyelvű kínai nyelvtanáig (ANFANGSGRÜNDE DER CHINESISCHEN GRAMMATIK, 1845) visszavezethető, s olyan előfutárai voltak, mint Pröhle Vilmos és Ligeti Lajos, illetve a földrajztudós Lóczy Lajos és Cholnoky Jenő, a rendszeres Kína-kutatás csak az 1950-es évektől indult meg. A hazai sinológusok ekkor induló „nagy generációja” két nagy csoportra osztható: akik hosszú éveket töltöttek Kínában (Galla Endre, Józsa Sándor, Kalmár Éva, Miklós Pál, Polonyi Péter) és akik csak viszonylag rövidebb időt töltöttek ott vagy egyáltalán nem jártak arra (Csongor Barnabás, Ecsedy Ildikó, Tőkei Ferenc). Az őket követő generáció jószerevével egyetlen jelentős alakja a nyelvész Mártonfi Ferenc (1945–1991) volt. Voltaképpen az említett két csoport mellett egy harmadikat alkotnak azok, akik – mint a század közepén működött Balázs István – Nyugatra távoztak (Legeza László, Pálos István), és ott értek el eredményeket. A hazaiaknál maradvány, egy-

részt politikai okokból (az 1960-as évektől az 1980-as évekig elvéte járt magyar sinológus Kínában, arra érdemes tanuló gyakorlatilag egyáltalán nem), másrészt egyes említett (főleg a második csoportba tartozó) hazai tekintélyeknek a sinológia csúcseit féltékenyen őrző attitűdje következtében, harmadrészt a sinológia háttérül szolgáló intézmények labilitásának köszönhetően, aligha várható, hogy jelentős hazai sinológusok ilyen számban a közeljövőben vagy valaha is színre lépnek.

A sinológia tudománya megalapozóinak a XX. század első feléből Bernhard Karlgren és Henri Maspero számítanak. Mellettük azonban – például kortársaik, Berthold Laufer, Édouard Chavannes és Vaszilij M. Alekszejev munkásságában – jelentős maradt a sinológiának az a hagyományos stílusa, mely különböző művelődéstörténeti témákat nem távolságtartó „tudós”, hanem egyszerűen a témában elmélyedt „szakértő” szempontból tárgyal. Ennek a connaisseur-sinológiának csúcspontját a holland Robert Hans van Gulik (1910–1967) munkássága jelentette. Van Gulik a kínai lantművészetről, festészeztől, a kínaiak nemi életéről stb. írt alapvető műveket, legismertebbek és legnépszerűbbek kínai detektívtörténetei, melyekhez remekbe szabott kínaias stílusú illusztrációkat is készített. (Maga is mestere volt a hagyományos kínai festészetnek, kalligráfiának és versszerzésnek.)

Bár Miklós Pál kimondottan elméleti munkásságáról is nevezetes (például a strukturalizmus egyes elveinek hazai ismertetése), ebben a tizenégy darabból álló esszékötetben egyértelműen a connaisseur-sinológia művelőjének mutatkozik. Témái érdekesebbnél érdekesebbek (erotika, buddhizmus, zarándokok, kínai zsidók, Liu zong-yuan), s az elvontabb témákról (kínai idő- és térszemlélet, nyelvi kultúra és ideológia kapcsolata) is hallatlanul könnyeden ír. Ezt a van Guliköt idéző connaisseur-sinológiát azonban általában illő filológiai alaposággal műveli – nem véletlen, hogy az itt közölt, az elmúlt bő húsz évben írt esszéinek egy része tudományos folyóiratokban (*Helikon*, *Magyar Tudomány*, *Világosság*) jelent meg. (Tegyük hozzá: a tizenégy esszéből legtöbbet, hármat a *Liget*ben közölt, s vannak köztük könyvek előszavai, de vadonatúj publikáció is.)

Végezetül két filológiai szelvényzet. A könyvben a szerző – ha nem is maradéktalan következetességgel – a kínai neveket a hivatalos világszerte (de nem Magyarországon) általánosan elfogadott pinyin átírással közli. A legmeglepőbb filológiai csemege azonban Jorge Luis Borges apokrif kínai állatostályozásának (AZ IDŐ ÚJABB CÁFOLATA. Válogatott esszék. Bp., 1987. 206. o.) – a *Holmi* olvasói számára is ismerős (III. 1991. 5. sz. 607. o.) – újbóli, eredetiként való közlése. Az újdonság most az, hogy a szerző elképzelhetőnek tartja, hogy a lista Michel Foucault találmánya (18–19. o.).

Kicsi Sándor András

DIJONI MUSTÁR

Emlékezés egy kiállításra

Budapest, 1869–1914. Modernité hongroise et peinture européenne

Musée des Beaux Arts de Dijon,

2 juillet–8 octobre 1995

Adam Biro ed. Paris. 384 oldal

Szerzők: Beke László, Emmanuel Starcky, Szücs György, Marketa Theinhardt, Kovács Ágnes, Szabó Júlia, Szinyei Merse Anna, Passuth Krisztina, Mravik László és mások

Két vagy három évvel ezelőtt egy fiatal francia művészettörténész keresett fel egy különös terve megvalósításához segítséget kérve. Több muzeológust meglátogatott, mert egy nagyszabású kiállításához gyűjtött anyagot. Az elmúlt évtizedekben nagy port felvert Párizs–Moszkva, illetve Párizs–Berlin századfordulós művészetet, a húszas éveket bemutató kiállítások után és a *Moszkva–Berlin* című monstre tárlat előkészítésével párhuzamosan ő, Emmanuel Starcky, aki a Louvre késő reneszánsz gyűjteményéből került Burgundia központjába, Dijonba, arra az elhatározásra jutott, hogy Párizstól keletre fekvő országok, kevésbé ismert művészeti központok szellemi művészeti teljesítményeit felmérő kiállításokat rendez. (A terv vonzó volt, de kivihetetlennek tűnt, bár látogatóm erősködött, el-

képzeléseit támogatják a helyi erők, a tartományi és országos fórumok. A középkor óta erősen elsorvadt burgundiai–magyar kapcsolatoknak ez lenne az újabb reneszánsza?!)

Dijonban 1964-ben jártam hátizsákos turistaként, megőriztem emlékeimben néhány épületet, román kori és gótikus faragványt, mint abszolút, semmivel nem helyettesíthető minőséget: a Saint-Benigne-apátság szobrait, a Notre-Dame vízköpös szoborsoros homlokzatát, Claus Sluter Mózés-kútján az aranyozott szakállú próféták arcát.

Mit akar ez az ember a XIX–XX. századi magyar művészetből Dijonba vinni? Kit érdekel ott egy magyar kiállítás?

Terve már az első találkozás idején eléggé kialakult volt. Festészetet, grafikát, kevesebb szobrászatot és iparművészetet akart kiállítani, de nem az egész századot és nem is minden mozgalmat, tendenciát, stílust, hanem 1870-től realizmust, naturalizmust, impresszionizmust s mindazt, ami ezután jön egészen 1914-ig, mert az I. világháború kitörésével úgvis megszűnt Magyarországon a művészeti virágzás minden esélye (mivel ekkor megszűntek a francia–magyar kapcsolatok), 1870 előtt pedig nem volt számottevő művész, művészet ezen a tájon. Vitakoztunk. Nem hatotta meg Madarász Viktor párizsi eredetű romantikus historizmusa. (Borzasztó, mondta a HUNYADI LÁSZLÓ SIRATÁSÁRA!) Székely Bertalan vázlataira volt elismerő pillantása, de a sok szállal Párizshoz is kötődő magyar historizmus egyáltalán nem érdekelt. A kiállítás címe már megszületőben volt, s ez a magyar modernségre és európai kapcsolataira utalt.) Abban megegyeztünk, hogy az 1860-as évek végén a legmodernebb magyar művészet nem Párizsban, hanem Münchenben jött létre, s hogy modern művészet az 1890-es évekig nem nagyon létezett a magyar fővárosban, hanem képviselői Münchenben vagy Párizsban éltek, s onnan előbb költöztek vissza vidéki művészeti központokba, művésztelepekre, mint az eklektikus, historizáló Budapestre. Azért Budapest nem elhanyagolható, emelte fel hangját Starcky úr, pedig láthatóan nem a *Nyugatra, A Tettre*, a *Mára* és a körükben megforduló művészekre gondolt. Ami Szinyei Merse Pál megjelenése előtt történt, nem fontos, de csak írjak róla a katalógusban, hol többen is írnak majd né-